

ISTORIE

Barry Strauss este profesor de istorie și studii clasice la Cornell University, Corliss Page Dean Fellow la Hoover Institution și expert în istorie militară antică. A scris și editat numeroase cărți, printre care *The Battle of Salamis*, *The Trojan War* (trad. rom. în curs de apariție, Humanitas), *The Spartacus War*, *Masters of Command*, *The Death of Caesar* și *Ten Caesars*.

Pentru mai multe informații, vizitați BarryStrauss.com.

BARRY STRAUSS

RĂZBOIUL LUI
SPARTACUS

Traducere din engleză
de Dan Crăciun

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Pentru Josiah Ober și Adrienne Mayor

CUPRINS

<i>Cronologie</i>	9
<i>Nota autorului</i>	15
Introducere	17

EVADAREA

1. Gladiatorul	29
2. Femeia tracă	48

RĂZBUNAREA

3. Pretorii	71
4. Călăuzele	92
5. Stoicul	113

RETRAGEREA

6. Decimatorul	139
7. Piratul	155
8. Pescarul	169

PÂNĂ LA MOARTE

9. Femeile celte	187
10. Spartacus	200
11. Învingătorii	219
Concluzie	233

<i>Glosar de nume importante</i>	247
<i>Note privind sursele bibliografice.</i>	251
<i>Note</i>	269
<i>Mulțumiri</i>	281
<i>Indice selectiv</i>	283

CRONOLOGIE

- 135–132 î.Hr. Primul război al sclavilor din Sicilia.
- 133 Tiberius Gracchus încearcă să reformeze Roma și este asasinat.
- 123–122 Gaius Gracchus încearcă să reformeze Roma și este asasinat.
- 110–104 Războiul contra lui Iugurtha.
- 105 Cimbrii și teutonii îi zdrobesc pe romani la Arausio (Orange, Franța).
- 104–100 Al doilea război al sclavilor din Sicilia.
- 104 Revolta lui Vettius în Capua.
- 102–101 Marius îi învinge de două ori pe cimbri și pe teutoni.
- 91–88 „Războiul cu Socii“, *i.e.* revolta aliaților italici ai Romei.
- 88–63 Războaiele contra lui Mitridates.
- 88 Sulla mărșăluiește asupra Romei și restabilește ordinea.
- 87 Marius și Cinna cuceresc Roma și îi masacrează pe oponenții lor.
- 85 Sulla face raiduri în Tracia.
- 82 Bătălia de la Porta Collina; Sulla îi masacrează pe adversarii lui și devine dictator.
- 80–72 Revolta lui Sertorius în Spania.
- 79 Moartea lui Sulla.

- primăvara–vara 73 Gladiatorii evadează din Capua, ocupă Vezuviul, îl înving pe Glaber.
- vara–toamna 73 Sertorius este asasinat de un rival, Perperna.
- toamna 73 Spartacus pradă Campania și Lucania, îl învinge pe Varinius.
- iarna 73–72 Răsculații ocupă Thurii.
- iarna–primăvara 72 Pompei îl capturează pe Perperna și pune capăt revoltei din Spania.
- primăvara 72 Răsculații înaintează spre Mutina, îi înving pe consuli; romanii îl înving pe Crixus.
- vara 72 Răsculații revin în sudul Italiei.
- toamna 72 Crassus preia comanda, decimează cohorțele și îl împinge pe Spartacus spre sud.
- cca ianuarie 71 Spartacus negociază cu piraiții, încearcă să traverseze Strâmtoarea Messina.
- cca februarie 71 Spartacus scapă din capcana lui Crassus
- cca aprilie 71 Ultima bătălie a lui Spartacus.
- cca mai 71 Crassus crucifică șase mii de răzvrățiți supraviețuitori.
- 70 Bande de răsculați pradă Tempsa; pe 29 decembrie Crassus sărbătorește *ovatio*.
- 63 Moartea lui Mitridates.
- 60 Octavian îi nimicește pe ultimii adepți ai lui Spartacus.

NOTA AUTORULUI

Ori de câte ori a fost posibil am folosit denumirile romane ale locurilor, exceptând denumiri comune precum Italia și Spania.

Am tradus eu însumi toate citatele din greaca veche și din latină, în afară de cazurile în care este menționat un alt traducător.

INTRODUCERE

Lucius Cossinius era gol-puşcă. Senator, comandant și loctiitor al generalului Publius Varinius, Cossinius purta de obicei o armură completă și o mantie roșie, prinsă cu o broșă de bronz pe umărul drept. Însă acum făcea baie. O baie era un lux în vremuri de război, dar neîndoielnic o ispită aproape irezistibilă după ce ai condus în marș două mii de oameni. În timp ce se apropia, Cossinius zărise cum sclipea bazinul din grădina unei vile din Salinae – „Salina“, situată lângă o lagună de pe coastă în apropiere de Pompeii. În depărtare se afla Vezuviul, pe atunci un vulcan încă inactiv, cu coastele lui abrupte acoperite de pini și fagi, de livezi prea pline de mere și vii din strugurii cărora se făcea un vin destul de bun pentru masa unui senator; prin partea locului mișunau puzderie de iepuri, cârțițe și pârși, din care localnicii își găteau aperitivele preferate.

În vreme ce Cossinius lăsase garda jos, inamicul se pregătea de atac. Slavii, gladiatorii și barbarii fugari nu erau decât o gloată înarmată, dar în acea vară învinseseră deja Roma de două ori. Conducătorul lor era pe cât de șiret, pe atât de puternic, la fel de experimentat pe cât era de viteaz, iar vorbele lui de îmbărbătare oțeleau și sufletul cel mai sfios. Era Spartacus.

A fost probabil doar o avertizare grăbită, poate un centurion care a dat alarma ori strigătele soldaților. Cossinius, ne

putem imagina, a ieșit în grabă din apă și a încălecat înainte ca sclavul lui să fi isprăvit de aranjat mantia stăpânului. Cu toate acestea, oamenii lui Spartacus au năvălit în grădina vilei atât de repede, încât Cossinius abia a reușit să scape cu viață. Nu însă și proviziile sale, pe care inamicul le-a capturat, urmând ca ele să hrănească acum forțele rebele.

I-au hăituit pe Cossinius și pe oamenii lui până în tabără. Majoritatea romanilor erau recruți proaspeți. Copii ai belșugului din Italia, nu făcuseră decât o instrucție rapidă ca să înfrunte niște dușmani sălbatici, unii dintre ei adevărați giganți, cu părul roșcat, plini de tatuaje și îmbărbătați de succes. În pofida ocărilor și amenințărilor proferate de centurionii lor, unii romani au dat bir cu fugiții; restul au rămas să lupte și au fost măcelăriți. Tot ce aveau era acum în posesia inamicului, de la tabăra lor distrusă până la armele și armurile lor. Lucius Cossinius era din nou gol-pușcă, numai că de astă dată zăcea mort.

Era în toamna lui 73 î.Hr. După câteva luni de revoltă, Senatului și poporului roman norocul le surâdea mai puțin ca oricând. O cetate care se descotorosise de aventurierii etrusci, înfruntase o invazie a galilor, ținuse piept atacurilor lui Hannibal, dăinuise după un război civil, supraviețuia epidemiilor anuale de malarie și dobândise prin luptă atâta putere, încât se putea considera stăpâna lumii se temea de un gladiator fugar.

Începuse cu evadarea a 74 de bărbați înarmați doar cu topoare și țepușe și se transformase într-o revoltă a mai multe mii de oameni. Și nu se terminase: după un an, forțele insurgente numărau aproximativ 60.000 de luptători răzvrățiți. Cu aproximativ 1-1,5 milioane de sclavi în Italia, răsculații numărau cam 4% din populația aflată în robie. Ca să ne facem o idee mai clară prin comparație, în secolul al XIX-lea Statele Unite aveau aproximativ 4 milioane de sclavi,

și totuși la revolta lui Nat Turner din 1831 au participat numai 200 dintre ei.

Roma mai cunoscuse revolte ale sclavilor, dar aceasta era diferită. Răzmerițele anterioare sau fuseseră de proporții relativ mici, sau, dacă luaseră amploare, se petrecuseră undeva departe, în Sicilia, dar această armată enormă ajunsese acum la o distanță de o săptămână de marș de Roma. De când Hannibal trecuse Alpii, niciodată străinii nu produsese atâtea pagube în Italia rurală. Revoltele anterioare ale sclavilor se încheaseră în jurul unor mistici și căpetenii de bande, nu în jurul unor gladiatori și foști soldați romani. Spartacus a atins o coardă sensibilă în sufletul romanilor. Nici un alt conducător de sclavi răsculați nu a fost atât de bine ținut minte sau atât de temut. Ca gladiator, Spartacus aparținea unui grup de oameni cărora li se îngăduia să ucidă – să se ucidă între ei, mai exact: romanii aveau o morbidă fascinație pentru luptele din arenă, dar gladiatorii răzvrățiți le-au stârnit mai întâi dezgust, și apoi groază.

Spartacus provenea din Tracia (aproximativ Bulgaria de astăzi), o regiune cunoscută romanilor pentru luptătorii feroci și religia extatică, și care fusese mereu ba aliată, ba răzvrătită. Cândva soldat aliat în serviciul Romei, Spartacus ar fi trebuit să fie o poveste romană de succes. În schimb, devenise dușmanul din interior. Tracii, celții și germanii – cu toții niște barbari în ochii romanilor – formau grosul trupelor sale. Sclavii răzvrățiți din trecut proveniseră din estul Greciei urbane; cu sau fără temeii, romanii disprețuiau pricepera lor în mânăuirea armelor. Erau însă îngroziți de o luptă împotriva barbarilor.

Momentul în care izbucnise revolta era cum nu se poate mai prost. La începutul răscoalei lui Spartacus, Roma se confrunta cu două războaie majore la ambele extremități ale imperiului. Mitridates, un rege din Asia Mică (Turcia de astăzi), declanșase în 88 î.Hr. un război de durată împotriva

Romei, care se răspândise în Grecia și în Tracia, fără să își fi pierdut încă vigoarea după 15 ani. În acest timp, în Spania, generalul roman trădător Sertorius se pusese în fruntea unui guvern disident, ai cărui conducători romani erau susținuți de o mișcare locală de rezistență. În sfârșit, tot atunci, în largul coastelor insulei Creta, marina militară romană se străduia din răspuțeri să elimine pirații care jefuiau navele de pe rutele comerciale. În cele din urmă, Roma i-a învins pe toți acești adversari, dar în 73 î.Hr. acest deznodământ nu era încă ușor de anticipat.

Exploatând cu măiestrie propaganda, Spartacus amenința să își lărgească masa de susținători. Temele discursurilor sale aveau ecou nu doar în rândul sclavilor, ci se adresau deopotrivă naționaliștilor italici și adepților lui Mitridates. Chiar dacă, până la urmă, mesajul său a atras probabil puțini oameni liberi sub drapelul său, a fost suficient ca să umple Roma de spaimă.

Revolta lui Spartacus a fost cea mai faimoasă revoltă a sclavilor din Antichitate, și probabil și cea mai amplă. A fost o revoltă care a cuprins sudul Italiei, a surprins Roma și împrejurimile ei practic fără apărare, s-a soldat cu nouă înfrângeri ale armatelor romane și a ținut în șah cea mai mare putere militară din Antichitate timp de doi ani. Cum a fost cu putință? De ce s-au descurcat răsculații atât de bine vreme atât de îndelungată? De ce au eșuat în cele din urmă? Și cum a putut singura superputere a epocii să îngăduie o asemenea primejdie pe teritoriul său pentru atâta timp?

Este o poveste care trebuia să fie ecranizată și, desigur, a și fost. În 1960 a început să ruleze în cinematografe *Spartacus*, o epopee hollywoodiană cu Kirk Douglas în rolul principal și regizată de Stanley Kubrick. Filmul a fost atunci un mare succes și rămâne o peliculă clasică. Scenariul s-a inspirat dintr-un bestseller publicat în 1951 de romancierul Howard Fast, care l-a scris la închisoare, în timp ce executa o sen-

tință pentru sfidarea Congresului în perioada dominată de McCarthy. Comunist american care a părăsit în cele din urmă partidul, Fast nu era primul admirator comunist al lui Spartacus. Lenin, Stalin și însuși Marx au văzut în Spartacus modelul desăvârșit al revoluționarului proletar. În 1919, revoluționarii marxiști din Germania și-au intitulat grupul „Liga Spartacus”; revolta lor eșuată a intrat în legendă. Compozitorul sovietic Aram Hacıaturian a compus un balet despre Spartacus, pentru care în 1959 i-a fost decernat Premiul Lenin.

Revoluționarii necomuniști l-au admirat și ei pe Spartacus. Toussaint L'Ouverture, eroul revoluției haitiene, singura revoltă în masă a sclavilor din istorie care a avut succes, l-a imitat pe Spartacus. Giuseppe Garibaldi, care a luptat pentru unificarea Italiei, a scris prefața unui roman despre Spartacus. Vladimir Jabotinsky, revoluționarul sionist, a tradus acel roman în ebraică. Voltaire, filozoful iluminist francez, spunea că revolta lui Spartacus ar fi fost poate singurul război just din istorie. Până și anticomuniștii l-au aprobat pe Spartacus: Ronald Reagan, de exemplu, l-a citat ca pe un exemplu de sacrificiu și luptă pentru libertate.¹

Deși Spartacus a fost un personaj de legendă, el nu a fost un mit. Cu toate acestea, pentru noi este o enigmă. Spartacus nu a lăsat în urmă nimic scris de el. Adepții săi nu i-au consemnat spusele în nici un manuscris. Relatățile antice care s-au păstrat provin de la autori romani sau greci, care au scris din punctul de vedere al învingătorilor. Și prea puține dintre scrierile lor au supraviețuit până astăzi. Totuși, ele nu lasă nici o îndoială în această privință: Spartacus a fost un personaj real.

Plutarh (cca 40–120 d.Hr.) și Appian (cca 90–160 d.Hr.) oferă cele mai complete relatări despre Spartacus care supraviețuiesc din Antichitate, dar ele sunt laconice, târzii (cu 150 până la 200 de ani după revoltă) și fiecare prezintă lucrurile